

Nositelji autoriteta u franjevačkom redu prema Narbonskim konstitucijama

Boch, Dorotea

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:562785>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Dorotea Boch

**NOSITELJI AUTORITETA U
FRANJEVAČKOM REDU PREMA
*NARBONSKIM KONSTITUCIJAMA***

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA POVIJEST

Dorotea Boch

**NOSITELJI AUTORITETA U
FRANJEVAČKOM REDU PREMA
*NARBONSKIM KONSTITUCIJAMA***

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Marko Jerković

Zagreb, 2021.

Zahvale

Mojoj majci Veroniki za beskrajnu i nemjerljivu ljubav, podršku i požrtvovnost.

Baki Ljubici za bodrenje, iščekivanje i uvijek iskreno veselje za svaki uspjeh.

Mojem Sarpu za snagu.

Antunu i Nikoli za svaki poticaj.

Ivani za potporu.

Ivi za brižnost.

Dinku i Maji za svaki poklonjeni trenutak.

Mojem ocu Teodoru zbog kojega sam zavoljela povijest; koji je i sam bio njezin veliki ljubitelj.

Posebno zahvaljujem svojem mentoru, prof. Marku Jerkoviću, čija su predavanja uvijek bila poseban susret sa srednjovjekovnom poviješću. Zahvaljujem mu i na svakom razgovoru i silnom razumijevanju koje je uvijek imao.

Sažetak

Nakon smrti sv. Franje Asiškoga, u franjevačkom je Redu zavladao kriza koja je nastala uslijed autokratske vladavine generala Ilije. Među braćom je nastupila razjedinjenost i sve se više odmicalo od izvorne ideje Reda. Dolaskom Bonaventure Banjoređijskog na mjesto generalnoga ministra 1257. godine počinje razdoblje reformacije Reda. Na generalnom kapitulu u Narbonni 1260. godine proglašene su *Narbonske konstitucije* – zbirka koja obuhvaća statute prethodnih generalnih kapitula te uredbe koje je napisao Bonaventura. *Narbonske konstitucije* posebnu pažnju posvećuju pitanju autoriteta, pri čemu se nastojala smanjiti vlast pojedinca, a pojačati vlast zajednice. Neke od takvih odredaba nastale su na generalnim kapitulima između 1239. i 1242. godine, a *Narbonske konstitucije* preuzimaju takvu strukturu vlasti. Bonaventura u Predgovoru *Narbonskih konstitucija* ističe autoritet *Pravila* iz kojega proizlazi svaki sljedeći autoritet unutar zajednice. Vrhovni autoritet Reda bio je generalni kapitul i imao je najvišu upravnu razinu. Nakon njega slijedio je provincijalni, a zatim i kućni kapitul. Podjela u ovakvoj strukturi bila je na prelate i na podređene. To nije značilo da je autoritet prelata bio iznad podređenih, već upravo suprotno – taj je autoritet proizlazio iz volje zajednice koja je prelate izabirala. Na taj su način ostvarena dva autoriteta: hijerarhijski i korporativni, a oba su služila za očuvanje čistoće *Pravila* i življenja evanđeoskim životom.

Ključne riječi: *Narbonske konstitucije*, franjevački Red, reformacija, autoritet, struktura vlasti

Abstract

Following the death of the founder of the Franciscan Order, Saint Francis of Assisi, the Order found itself in crisis due to the autocratic rule of General Elijah. Disunity arose among the brothers and they moved further away from the original idea of the Order. With the arrival of Bonaventure of Bagnoregio as Minister General of the Friars Minor in 1257, began the period of the Order's Reformation. The work of the General Chapter in Narbonne in 1260 proclaimed The Constitutions of Narbonne - a collection that includes the statutes of previous General Chapters and decrees written by Bonaventure. The Constitutions of Narbonne pay special attention to the question of authority in order to reduce the individual power and to increase the collective power. Some of these decrees were made at the General Chapters between 1239 and 1242, and the Constitutions of Narbonne take over such structure of government. In the Preface to the Constitutions of Narbonne Bonaventure emphasizes the authority of the Rule from which every subsequent authority within the community derives. The supreme authority of the Order was the General Chapter, which had the highest administrative level, and it was followed by the Provincial and then the House chapter. The division in this structure was made into prelates and subordinates. This did not mean that the authority of the prelates was above subordinates, but rather the opposite - that authority came from the will of the community that elected the prelates. In this way, two authorities were realized: hierarchical and corporate, both of which served to maintain the purity of the Rule and to live an evangelical life.

Key Words: *Constitutions of Narbonne*, Franciscan Order, reformation, authority, government structure

Sadržaj

1. Uvod.....	2
2. <i>Narbonske konstitucije</i> – kontekst nastanka.....	3
2. 1. Vrsta izvora.....	3
2. 2. Stanje franjevačkoga reda.....	5
2. 3. Dominikansko i franjevačko pravo.....	9
2. 4. Važnost generalnih kapitula 1239. – 1242.	10
3. Struktura vlasti.....	13
3. 1. Autoritet <i>Pravila</i> – analiza Predgovora <i>Narbonskih konstitucija</i>	13
3. 2. Generalni kapitul.....	14
3. 3. Provincijalni kapitul.....	16
3. 4. Kućni kapitul.....	18
3. 5. Generalni ministar.....	19
3. 6. Provincijalni ministri.....	21
3. 7. Gvardijani.....	22
3. 8. Kustodi.....	23
3. 9. Prelati.....	24
3. 10. Vizitacije.....	25
4. Model vlasti.....	27
4. 1. Ministri i zajednica.....	27
4. 2. Bonaventurina karizma.....	28
5. Zaključak.....	29
Popis izvora i literature.....	31

1. Uvod

U 13. stoljeću nastaje nova zajednica okupljena oko lika jednoga siromaška iz Asiza, koja je izazvala brojne reakcije kako među ljudima, tako i među pripadnicima crkvenih redova. Ova se zajednica nazivala bratstvom, a zbog ideje koju je propovijedala i načina na koji je živjela, broj njezinih pripadnika sve je više rastao. Osnivač ove zajednice bio je sv. Franjo Asiški, a nazvana je Red Manje braće (lat. *Ordo Fratrum Minorum*; *OFM*, dalje: Red). Iz samoga imena bratstva zrcali se poslanje ovoga Reda – biti manji, neznatniji od svih i odbaciti sve ono što je pripadalo svijetu. Koliko god su franjevci od svojega početka bili otvoreni svijetu – prvenstveno u smislu putujućeg propovijedanja kojim su ljudima nastojali prenijeti evanđeosku poruku i spasiti svo čovječanstvo, toliko su se tom istom svijetu nastojali suprotstaviti, zazirući od svega onoga što bi ih moglo udaljiti od njihova temeljna cilja: življenja u apsolutnom siromaštvu. Jedino su odbacivanjem baš svega što posjeduju mogli ispuniti svoju svrhu: siromašan život i putujuće propovijedanje kojima se evocira i obnavlja Crkva. Red je svoj prvi procvat doživio za vrijeme života njegova osnivača. Život franjevaca normativno je i pravno bio uređen *Pravilom* iz 1223. godine, koje je napisao sv. Franjo, a koje je bilo temelj svih franjevačkih dokumenata.

Još je za vrijeme Franjina života nastupila prva kriza unutar Reda, no nakon njegove smrti 1226. godine započela su brojna previranja među braćom, a pogotovo vezana uz opsluživanje *Pravila*. Vrhunac krize nastao je kada je na mjesto generalnoga ministra izabran brat Ilija, čiji je generalat zapamćen po apsolutističkoj vladavini i odstupanju od *Pravila*. Odgovor na njegov generalat bio je pokušaj reformacije Reda i to na generalnim kapitulima koji su se odvijali između 1239. i 1242. godine, no niti jedan nije bio dovoljan da bi se Red obnovio i vratio svojem iskonskom poslanju. Tek odabirom sv. Bonaventure Banjoređijskog na mjesto generalnoga ministra 1257. godine započinje razdoblje reforme Reda temeljene na očuvanju čistoće *Pravila* i kodifikaciji franjevačkoga zakonodavstva. Na generalnom kapitolu u Narbonni 1260. godine proglašene su *Narbonske konstitucije* – zbirka statuta koja se sastojala od statuta prethodnih generalnih kapitula i novih odredaba koje je napisao Bonaventura.

Cilj ovoga rada jest prvo istražiti kontekst nastanka *Narbonskih konstitucija* i odrediti vrstu izvora kojoj pripadaju te usporediti i povezati franjevačko pravo s dominikanskim pravom. Potom će se i analizirati konstitucije koje su uredile pitanje autoriteta u franjevačkome Redu, pri čemu će se odrediti struktura vlasti. U radu će se koristiti Bonaventurine *Narbonske konstitucije*, Franjino *Nepotvrđeno pravilo* i *Potvrđeno pravilo* te bula *Quo elongati* pape Grgura IX., a ti normativni dokumenti će se u analizi i uspoređivati. Unutar toga dat će se

odgovor i u kojemu je odnosu Bonaventurin Predgovor *Narbonskih konstitucija* spram autoriteta *Pravila* te uloga *Pravila* u novom modelu vlasti koji *Konstitucije* predstavljaju.

2. Narbonske konstitucije – kontekst nastanka

Generalat ministra Bonaventure (1257. – 1272.), kao i njegovo cjelokupno djelovanje, obilježilo je legislativno uređenje Reda. Uslijed razjedinjenosti koja je nastala, Bonaventura je nastojao zakonski urediti Red i vratiti mu jedinstvo življenja u siromaštvu i poslušnosti. Dana 23. svibnja 1260. godine na generalnom kapitulu u Narbonni, Bonaventura je predstavio zbirku zakona i regulacija koja se naziva *Narbonske konstitucije* (lat. *Constitutiones Narbonnenses*), a koje su postale temeljem zakonodavnoga uređenja franjevačkoga Reda.

2. 1. Vrsta izvora

Narbonske konstitucije normativni su izvor napisan s ciljem obnove franjevačkoga reda. Objedinjuju starije statute generalnoga kapitula, kao i nove uredbe koje je napisao sv. Bonaventura.¹ Zbirka je napisana po uzoru na *Potvrđeno pravilo* sv. Franje Asiškoga, što je odmah vidljivo i na formativnoj razini jer je podijeljena u dvanaest poglavlja koja su sačinjena od 255 statuta. Ta su poglavlja poredana sljedećim redoslijedom: *O ulasku u Red* (11 statuta), *O kvaliteti odjeće* (12 statuta), *O čuvanju siromaštva* (24 statuta), *O vjerskoj praksi u samostanima* (23 statuta), *O djelovanju u svijetu* (19 statuta), *O radu braće* (29 statuta), *O ispravljanju prijestupnikâ* (26 statuta), *O vizitacijama provincija* (25 statuta), *O izborima ministara* (23 statuta), *O provincijalnom kapitolu* (27 statuta), *O generalnom kapitolu* (28 statuta), *O komemoraciji za mrtve* (8 statuta). Prije konstitucija u zbirci se nalazi i Bonaventurin Predgovor.

Iako je program obnove reda Bonaventura započeo već 1257. godine kada je bio izabran za generalnoga ministra, prilika za izmjenu prikupljenih zakona koje je Red poznao, kao i za nadodavanje novih te konačno njihovo objedinjenje, pružila mu se 1260. godine. Kroz *Narbonske konstitucije* želio je urediti čitav upravni sustav Reda: na razini samostana, provincija, a zatim i na generalnoj razini – odnosno razini čitavoga bratstva, kako bi proveo

¹ Marko JERKOVIĆ, *Narbonske konstitucije: programska i funkcionalna uloga u institucionalnom razvoju franjevačkoga Reda*, rad s međunarodnog znanstvenog skupa „Franjevački velikani“ o sv. Bonaventuri (U tisku. U nastavku ovoga rada donosim paginaciju prema radnoj verziji koju mi je ljubazno ustupio Marko Jerković.), 1.

potpunu reformu Reda. U *Narbonskim konstitucijama* generalni kapitul imao je najveću vlast. Time je vlast bila u rukama zajednice, bila je legitimirana njezinom voljom i iz nje proizlazila.² Ovakva je uredba značila pravi preokret u Redu, nakon nekoliko desetljeća koja su bila obilježena manje ili više uspješnim generalatima pojedinih ministara koji su nastojali popraviti ono što je iza sebe ostavio general Ilija. Pri pisanju *Narbonskih konstitucija* Bonaventura je osim *Potvrđenoga pravila* kao temelja franjevačkoga Reda, a zatim i navedenih statuta s prethodnih generalnih kapitula,³ koristio i velik broj odredaba kojima je bio ustrojen autoritet dominikanskoga Reda, o čemu će riječi biti kasnije. Osim odredaba koje se tiču zakonskog ustroja Reda, *Narbonske konstitucije* uređuju i život braće u zajednici, odnosno – regulaciju njihova ponašanja. Osim normativnoga razvoja koji se želio postići *Narbonskim konstitucijama*, one su služile bratstvu i za ispunjenje svrhe franjevačkoga Reda, a to je evanđeoski život kakvoga je Franjo postavio kroz srž *Potvrđenoga pravila*.⁴ Iz navedenoga proizlazi činjenica da je jedino pravilnim zakonskim uređenjem Reda – pogotovo u onim pitanjima vezanima za autoritet Reda – moguće urediti duhovni život braće koji koristi svakome individualno, a zatim i na razini bratstva. Na taj način Bonaventura promiče dvostruki značaj *Narbonskih konstitucija*. Funkcionalni – jer *Narbonske konstitucije* predstavljaju normativni okvir za razvoj upravne organizacije na unutarnjoj razini, te konceptualni – jer ova zbirka nudi korporativni model vlasti koji proizlazi iz zajednice i koji služi isključivo zajednici.

Dakle, statuti *Narbonskih konstitucija* nisu bili novina u potpunosti. Novina je bio pristup zajednici na svim njezinim razinama – od najmanje, samostanske zajednice pa sve do zajednice na području čitavoga bratstva – i to kroz uređenje autoriteta kao najvažnijeg čimbenika za ustrojstvo, rad i na koncu život bratstva. Upravo ovakav pristup kakav je ponudio Bonaventura kroz *Narbonske konstitucije* imao je takav odjek u Redu da njegovi statuti nisu koristili samo braći 13. stoljeća, već su temelj brojnim uredbama koje u franjevačkome Redu postoje do današnjega dana.

² Cesare CENCI – Roman Georg MAILLEUX (ur.), *Constitutiones generales Ordinis Fratrum Minorum*, Rim, 2007., 69.

³ Jens RÖHRKASTEN, *Franciscan Legislation from Bonaventure to the End of the Thirteenth Century*, u: *Regulae – Consuetudines – Statuta. Studi sulle fonti normative degli ordini religiosi nei secoli centrali del Medioevo*, Cristina ANDENNA – Gert MELVILLE (ur.), Münster, 2005., 483.

⁴ Jens RÖHRKASTEN, *Franciscan Legislation from Bonaventure to the End of the Thirteenth Century*, 483.

2. 2. Stanje franjevačkoga reda

Početak duhovnoga puta Franje Asiškoga obilježila je misao kojom će se Franjo voditi do kraja svojega života, kao i zajednicu okupljena oko njega, a to je – život prema evanđelju. Od mladića koji potječe iz bogate obitelji i koji živi bezbrižnim životom, do sudionika u vojnom sukobu između Perugie i Asiza, Franjino je obraćenje započelo kada je bolestan počeo promišljati o ništavnosti i prolaznosti ovozemaljskoga života. Dvije vizije koje je imao u snovima počele su mijenjati Franjin život; služio je gubavcima, obukao prosjačku odjeću i težio odricanju samoga sebe kako bi služio Kristu. Događaj koji ga je u potpunosti promijenio odvio se 1206. godine u crkvi sv. Damjana gdje je čuo glas Krista koji ga poziva: „Franjo, idi i popravi moju kuću/crkvu koja se, evo, ruši!“⁵ Sv. Franjo je svojim likom, djelovanjem i ciljem privukao mnoge, a među prvima bili su: Bernard, Petar, Franjo i Egidije⁶ koji su postali njegovim suputnicima. Kada je Franjina zajednica zajedno s njime brojila dvanaestoricu braće, Franjo je uvidio potrebu za reguliranjem bratstva te je sastavio *Prvo pravilo* temeljeno na evanđeoskim odlomcima koji su služili promicanju ideala zajednice. *Prvo pravilo* napisano je 1209. ili 1210. godine,⁷ a prethodilo je *Nepotvrđenom pravilu* (lat. *Regula non bullata*) i *Potvrđenom pravilu* (lat. *Regula bullata*) te nije sačuvano. Ipak, temeljem *Nepotvrđenoga pravila* i drugih izvora poput Franjine *Oporuke*, tekst *Prvoga pravila* moguće je rekonstruirati, a time se smatra da su njegove točke bile: truditi se živjeti prema evanđelju, apsolutno siromaštvo skupine, trajno stanje pokorničke misije prolazeći svijetom bez financiranja bilo koje vrste, rad i milostinja kao sredstva za život.⁸ Prema takvoj rekonstrukciji moguće je uvidjeti da su ideje ovoga bratstva od prvoga dana ostale nepromijenjene. *Prvim pravilom* Franjo ne samo da je nastojao urediti suživot braće, već je želio dobiti i potvrdu pape kako bi zajednica postala redovničkom zajednicom i djelovala pod autoritetom Crkve i pape kao vrhovnog crkvenog poglavara. Zajednici se počelo priključivati sve više ljudi, a prema svjedočanstvu Jakova iz Vitryja, nazvana je *Manja braća* i među njima je bilo ljudi iz različitih društvenih slojeva pa tako i učitelja i plemića. Ova zajednica bila je prava novost među crkvenim redovima 13. stoljeća; uz odbacivanje svega svjetovnoga i života u apsolutnom siromaštvu, nisu imali samostan kao svoje stalno obitavalište, već su se vodili time da im je *domus* (lat. *kuća*) čitav svijet, a time i putujuće propovijedanje njihova misija. Takvim propovijedanjem, idući dvojica po dvojica, željeli su svim ljudima prenijeti poruku spasenja, uputiti ih na život prema evanđelju i dovesti ih u

⁵ Daniel PATAFTA, *Franjevačko 13. stoljeće*, Zagreb, 2018., 59.

⁶ Lázaro IRIARTE, *Povijest franjevaštva*, Zagreb, 2013., 27.

⁷ Kajetan ESSER, *Početak i svrha Franjevačkoga reda*, Split, 1983., 29.

⁸ Lázaro IRIARTE, *Povijest franjevaštva*, 27-28.

Kraljevstvo Božje. Unatoč tome što su ih snašli problemi vezane uz ustanovljenje reda te su ih neki smatrali hereticima, Manja braća imala su veliku naklonost papinske kurije. Iako su u početku u Rimu naišli na nerazumijevanje te im je kardinal Ivan iz Svetoga Pavla ponudio da stupe u samostan ili pak da žive pustinjačkim životom u osami, što je Franjo, naravno, odbio, Red je ipak odobren 1209./1210. godine, a kardinal je, uz papinu ovlast, dvanaestorici braće podijelio kleričku tonsuru koja im je jamčila crkveni imunitet.⁹

Pravi preokret uslijedio je 1215. godine uslijed Četvrtog lateranskog koncila. Na njemu je uvedena zabrana osnivanja novih crvenih redova, a postojeći su morali prihvatiti jednu od navedenih regula: Benediktovu, Augustinovu, Bazilijevu.¹⁰ Među navedene ubrojena je i Franjina regula jer je papa Inocent III. izjavio da je prethodno potvrdio Franjino *Prvo pravilo* 1209./1210. godine. Unatoč odluci o zabrani donošenja novih regula, Red manje braće ipak broji još dvije regule donesene nakon 1215. godine. To su već navedena dva pravila: *Nepotvrđeno pravilo* iz 1221. godine i *Potvrđeno pravilo* iz 1223. godine. Razlog tomu bio je taj što je kurija smatrala *Nepotvrđeno pravilo* kao novu redakciju *Prvoga pravila* iz 1209./1210. godine. Tekst *Nepotvrđenoga pravila* napisan je Franjinim nadahnućem, utemeljen je na citatima Biblije te je odbacivao organizacijsku strukturu. Zbog toga je nastala potreba za pročišćenim tekstom kojim bi Franjino *Nepotvrđeno pravilo* poprimilo pravu formu regule. Tako je 1223. godine napisano *Potvrđeno pravilo* u kojemu su uklonjeni citati iz Biblije (iako ne u potpunosti), koje je potvrđeno papinom bulom i u čiji je tekst dodana poslušnost papi Honoriju. Osim toga, u njemu se i braća nazivaju *manjom braćom* čime je definiran naziv bratstva, a ujedno i Reda.

Budući da su Manja braća, kao putujući propovjednici, bila podijeljena u više skupina, nastala je potreba za uzorom u jednoj osobi koja bi svu braću povezivala i usmjeravala na pravilan put. Ta je osoba – poglavar, uzor i prvenstveno sluga braće – bio Franjo. Kako je broj braće sve više rastao, tako su birani i drugi poglavari podložni vrhovnom poglavaru koji ih je postavljao i smjenjivao, a kojega su zastupali pred ostalom braćom.¹¹ Franjo je time bio *generalni ministar* (lat. *minister generalis*). *Generalni ministar* bio je biran doživotno, a nakon njegove smrti *generalni kapitul* birao je njegovog nasljednika koji je, kao nasljednik sv. Franje, u ime cijeloga Reda morao obećati poslušnost i poštovanje papi.¹² Kako se broj braće povećavao, tako je veliki dio bratstva bio podijeljen na *provincije* – zajednice koje su

⁹ Lázaro IRIARTE, *Povijest franjevaštva*, 28.

¹⁰ Thomas Sherrer Ross BOASE, *St. Francis of Assisi*, London, 1968., 68.

¹¹ Kajetan ESSER, *Početak i svrha Franjevačkoga reda*, 48.

¹² *Ibid*, 53.

predstavljale sasvim novi ustroj, a bile su nalik samostanima tadašnjega vremena te su pomogle kako bi se Red proširio i izvan Italije. Braća su u *provincijama* djelovala kao putnici, a bili su pod vodstvom *provincijalnih ministara* (lat. *ministri provinciales*). Povezanost ovoga Reda sastojala se i u održavanju *redovnih kapitula* koji su bili ustaljeni već i u drugim redovima, no nakon Četvrtog lateranskog koncila bili su obavezni za sve redove. *Kapituli* su pridonosili unutarnjem i vanjskom rastu zajedničkoga života sve braće,¹³ a franjevački je Red uveo *generalne* i *provincijalne kapitule*. *Generalni kapituli* održavali su se na blagdan Duhova u crkvi Marije Anđeoske (Porcijunkula) u Asizu svake godine za sve ministre Italije, a svake tri godine za sve ostale ministre, dok su se *provincijalni kapituli* održavali svake godine na blagdan sv. Mihaela Arkandela u provinciji u kojoj su braća djelovala, a na njima su se okupljala sva braća provincije sa svojim provincijalnim ministrom.¹⁴ Za oba *kapitula* rok sljedećeg održavanja mogao je biti duži, odnosno kraći, ukoliko je za to postojao valjan razlog. Prema franjevačkim vrelima, kao što je ljetopis Jordana iz Giana, za unutarnju povezanost braće bitan element bile su *vizitacije*. Ministar je bio dužan posjećivati braću i u ljubavi ih i poniznosti opominjati i prekoračiti. Braća su također imala mogućnost obratiti se ministru za svaku teškoću koju imaju.

Unutar svih ovih promjena koje su pomalo izgrađivale Red između 1217. i 1226. godine, javila se i prva kriza u Redu. Nastala je među učenom braćom koja su uglavnom bila klerici, a time i superiorniji spram ostalih. Zalagala su se za ustroj unutar jasnoga zakonskoga okvira, a željela su i od monaških redova uvesti sastavnice koje su se zbog dugotrajnoga iskustva pokazale djelotvornima.¹⁵ S obzirom da je to bilo oprečno Franjinoj ideji o *kristolikosti* Reda koji živi u potpunom siromaštvu i nije vezan za *stabilitas loci* (lat. *stalnost/nepromjenjivost mjesta*), Franjo je odbijao sve takve pokušaje koji bi mogli narušiti i ustroj Reda i njegov cilj. Ipak, ono što za što su se učena braća uspjela izboriti bila je gore navedena podjela Reda na *provincije* koja je predstavljala nov ustroj među tadašnjim monaškim redovima, no ona svakako nije narušila prvotnu ideju Reda, već je takva podjela pridonijela njegovu širenju kako bi tako rasprostranjena braća, kao putujući propovjednici, svojom porukom mogla doprijeti do što većeg broja ljudi. Posljedica toga bila je Franjina odluka da se zaputi u Francusku, no zastavši u Firenci upoznao je kardinala Hugolina di Segnija (kasnije: papa Grgur IX.) s kojim je razvio takvo prijateljstvo da je Hugolin kasnije bio proglašen *zaštitnikom i popraviteljem* bratstva. Iako su se u mnogim stvarima slagali, a posebno oko evanđeoskoga ideala, Hugolin je ipak bio

¹³ Kajetan ESSER, *Početak i svrha Franjevačkoga reda*, 89.

¹⁴ Jacques DALARUN, *Francis of Assisi and Power*, New York, 2007., 80.

¹⁵ Lázaro IRIARTE, *Povijest franjevaštva*, 36-37.

na strani učene braće vezano uz hijerarhizaciju Reda te su tako, u Franjinom odsutstvu, uvedena monaška uzdržavanja, u Bologni je jedan samostan izgrađen kao *studij*, u Porcijunkuli je sagrađena kuća koja je bila sjedištem *središnje zajednice* Reda, te su uskoro prihvaćene i stalne naseobine bratstva s jednom kućom i jednom crkvom, nazvane *mjesta* kojima je na čelu bio *gvardijan*.¹⁶

Nakon smrti sv. Franje 3. listopada 1226. godine, vodstvo Reda preuzeo je brat Ilija do kapitula 1227. godine, kada je za generalnoga ministra bio izabran Ivan Parenti. U sljedećim je godinama sve više jačala napetost unutar Reda, a braća su se sporila oko načina shvaćanja i življenja prema *Pravilu*, smatrajući pojedine njegove dijelove dvojbenima i teže razumljivima. Na kapitolu 1230. godine Ivan Parenti istaknuo je da je potrebno živjeti prema *Pravilu* bez odstupanja, što je posebno zasmatalo učenije ministre koji su smatrali da o tome može odlučiti samo vrhovna vlast, a to se u potpunosti kosilo s Franjinom idejom, željom i mislima izraženima u njegovoj *Oporuci*. Dio braće obratio se papi Grguru IX., zbog čega je on 1230. godine napisao bulu *Quo elongati* u jedanaest uredaba kao odgovor na previranja koja su se događala unutar Reda. Obrazložio je kako Franjo nije želio da itko od braće tumači *Pravilo*, niti da se ikakva potvrda ili pismo traži od Apostolske stolice. Papa je uputio na obdržavanje *Oporuke* iako ono nema obvezujuću snagu, za razliku od *Pravila* koje su braća bila dužna obdržavati. Također je istaknuo mogućnost postavljanja *nuncija* kao predstavnika dobročinitelja, ukazao je da braća ni kao pojedinci ni kao zajednica ne smiju posjedovati ništa, dok su se ostale uredbe odnosile na dužnosti poglavarâ.¹⁷ Ovaj potez braće koja su od pape tražila potvrdu značio je ujedno i odmak od svega čemu je Franjo težio. Papa Grgur IX. svojom je bulom braću „oslobodio“ od obvezujuće uloge obdržavanja *Oporuke* i dokinuo njezin autoritet, čime su braća mogla dobivati papinske povlastice, a takve odluke su posebno teško prihvatila ona braća koja su bez promišljanja slijedila Franjinu ideju.¹⁸ Ovakav je potez bio krajem franjevačkoga perioda kakvog je uspostavio sv. Franjo, a razvijanjem Reda kao institucije koju čuva Apostolska stolica, Red je počeo gubiti svoj primarni cilj. Tako je ovo bratstvo, koje je za Franjina života djelovalo kao skupina putujućih propovjednika, „svijet“ zamijenilo samostanima, siromaštvo stjecanjem stalnih prihoda, a prošnju više nisu prakticirali povremeno, već u tolikoj mjeri da je Red poprimio obilježja *prosjačkoga reda*. Ovakvo je uređenje Reda ostalo sve do 1257. godine kada je za *generalnoga ministra* izabran Bonaventura Banjoredijski s kojime je započeo sasvim novi period u franjevačkom Redu.

¹⁶ Lázaro IRIARTE, *Povijest franjevaštva*, 35.

¹⁷ *Ibid*, 50.

¹⁸ *Ibid*, 50-51.

2. 3. Dominikansko i franjevačko pravo

U periodu srednjega vijeka nastalo je nekoliko različitih struja među redovnicima. To su bili: cenobiti, pustinjaci, kanonici te pripadnici mendikantskih redova. Cenobiti su kao monasi živjeli zajedno u cenobiju, odnosno samostanu, a njihov je način života uglavnom bio uređen regulom sv. Benedikta. S druge strane, pustinjaci ili eremiti, red su koji je, kao i cenobiti, nastao u ranom srednjem vijeku, ali je bio obnovljen početkom razvijenoga srednjega vijeka. Njihov je način življenja bio uređen ili regulom sv. Benedikta, a pridržavali su se i regule sv. Augustina. Kanonici su od kraja kasnoga srednjega vijeka započeli svoj redovnički život u samostanu, a prema reguli sv. Augustina. Uz navedene nastali su i razvili se i mendikantski, prosjački redovi: dominikanci, franjevci i karmelićani. Iako je radikalno siromaštvo bilo način života ovih redova – što se tiče prvenstveno franjevaca od kojih je život u radikalnomu siromaštvu i krenuo – za njih prošnja nije predstavljala sredstvo za preživljavanje, već su je prihvaćali kao milostinju za svoj rad.

Među mendikantskim redovima posebno su bila povezana dva reda: dominikanci i franjevci. Oba su nastala kao plod reformi 12. i 13. stoljeća te su se razlikovali od ostalih redova.¹⁹ Dominikance, odnosno Red propovjednika, osnovao je Dominik Guzmán početkom 13. stoljeća. Njihova misija bila je borba protiv hereza u Languedocu, stoga su, slično kao i franjevci, propovijedali i naviještali ljudima evanđelje. Red propovjednika isprva su činili regularni kanonici koji su živjeli prema reguli sv. Augustina. Kao takvi, prikupljali su prihode i živjeli u samostanima. Dominikanci su prakticirali vlastitu, izmijenjenu molitvu časoslova, spram franjevaca koji su za istu koristili brevijar i smatrali tu molitvu obredom Rimske Crkve. Nadalje su dominikanci promijenili kanonički način života i na koncu prigrlili potpuno siromaštvo. Za razliku od franjevaca koji su evanđelje živjeli jednostavno i naglasak stavljali na poslušnost, siromaštvo i čistoću, dominikanci su težili teološkoj izobrazbi – teološkom studiju koji je bio jedno od glavnih obilježja ovoga Reda.

Unatoč razlikama koje su postojale među dominikancima i franjevcima, ova su dva reda ipak nastala u istomu stoljeću, svaki je bio okupljen oko svojega osnivača koji je ujedno predstavljao i „glavu“ reda, oba su dolazila ljudima i svjedočila o Kraljevstvu Božjem, a postoje i svjedočanstva o poznanstvu i međusobnom uvažavanju sv. Dominika i sv. Franje. Radikalno siromaštvo po kojemu je franjevački red bio poznat ostavilo je utisak na Dominika Guzmána koji je bio prisutan na jednomu od generalnih kapitula, nakon čega je i među dominikancima proširio ideju o takvom načinu života. Kada je riječ o zakonodavnom ustrojstvu ovih dvaju

¹⁹ Daniel PATAFTA, *Franjevačko 13. stoljeće*, 60.

Redova, potrebno je naglasiti kako su franjevci od dominikanaca preuzeli većinu odredaba. Postojale su dvije redakcije konstitucija dominikanskoga Reda; one iz razdoblja između 1216. i 1237. te redakcija iz 1241. godine, a ubrzo su postale uzorom za razvoj mendikantskih redova.²⁰ Ovo se razdoblje zakonodavne promjene u dominikanskom Redu podudaralo s periodom pokušaja reforme u franjevačkom Redu i to između 1239. i 1242. godine, zbog čega su se franjevci i okrenuli dominikanskom modelu, pogotovo u pitanjima vezanima uz održavanje provincijalnih kapitula ili izbora provincijalnih ministara. Struktura autoriteta u franjevačkom i u dominikanskom Redu na pojedinim se razinama razlikovala, zbog čega dominikanske uredbe nisu bile u potpunosti preuzete, već prilagođene duhu i potrebama zajednice franjevačkoga Reda.

2. 4. Važnost generalnih kapitula 1239. – 1242.

Dva su generalna kapitula odredila strukturu vlasti koja je obilježila Red Manje braće. To je Generalni kapitul održan 1239. te onaj održan 1242. godine. Razlog mnogih promjena koje su nastale na ovim dvama kapitulima jest generalat ministra Ilije (1232. – 1239.). Mišljenja braće o bratu Iliji bila su podijeljena te je većina ovo razdoblje smatrala glavnim uzrokom teškoća i komplikacija koje su u Redu uslijedile. S druge strane, taj je period neposredno donio mnoge promjene koje su pogodovala razvitku Reda.

Brat Ilija njegovao je dobar odnos s Franjom, a Franjino je povjerenje bilo takvo da je Iliju čak imenovao i vikarom Reda.²¹ Postoje razna nagađanja o njihovom međusobnom uvažavanju, a mnogima nepoznanica ostaje što je to što je Franjo u Iliji prepoznao, a da mu je davalo sigurnost u spoznaju da Red povjerava u dobre ruke. Tim više jer je Ilija bio sušta suprotnost Franji, što se pokazalo nakon Franjine smrti kada je Ilija kao generalni ministar nastojao Red preobraziti, izmijeniti, čak ga i odvojiti od izvorne ideje. Nema sumnje da je Ilija bio fasciniran Franjom toliko da je potencirao njegov lik učiniti istovjetnim za glavnu vodilju Reda. Iako je Franjo bio utemeljitelj, oduvijek je davao precizne smjernice kako bi Red trebao izgledati i koji je njegov primarni i istinski cilj. Ilija ne samo da je počeo narušavati smisao i poslanje Reda u njegovim temeljima, već je svoje ideje proširivao i tako počeo sve više odstupati od Franjine želje.²² Njegovo vođenje Reda preuzela je ambicija. To se prvenstveno

²⁰ Marko JERKOVIĆ, *Narbonske konstitucije: programska i funkcionalna uloga u institucionalnom razvoju franjevačkoga Reda*, 6.

²¹ Jens RÖHRKASTEN, *Franciscan Legislation from Bonaventure to the End of the Thirteenth Century*, 96.

²² Rosalind B. BROOKE, *Early Franciscan Government. Elias to Bonaventure*, Cambridge, 1959., 176.

vidi u nastojanjima da se braća nasele u samostanima, što ih je učinilo nalik drugim redovima toga vremena, ponajviše benediktincima. Generalat brata Ilije bio je apsolutističke naravi, a njegove riječi i odluke nisu mogle biti pobijane. Uvelike je proširio broj provincija, bilo ih je čak sedamdeset i dvije, no ipak ih on sam nije posjećivao već su to činili vizitatori kojima je dao puninu ovlasti i koji su na taj način bili nadređeni provincijalima. Često je braći laicima davao povlaštene pozicije jer su se učeniji odupirali njegovoj vladavini.²³ Braća koja mu se nisu libila usprotiviti često su bila premještena, a nerijetko i kažnjena. Potrebno je napomenuti kako za vrijeme svojega generalata niti jednom nije sazvaio generalni kapitul, kojemu je jedinomu – prema *Potvrđenom pravilu* – bio obavezan opravdavati svoje postupke i odluke.²⁴ Sve ovo izazvalo je snažan otpor kod dijela ministara predvođenih Haymonom iz Favershama koji su u Rimu tražili Ilijino svrgnuće, a u tome su im podršku pružile gotovo sve provincije.²⁵

Brat Ilija smijenjen je na generalnom kapitul u Rimu 1239. godine kojega je sazvaio papa Grgur IX, a za novoga je generalnoga ministra izabran Albert iz Pise. Prvi korak važan za Red bio je onemogućiti ponavljanje autoritativne vladavine kakvu je imao Ilija te su na ovomu kapitolu proglašene *Konstitucije*.²⁶ Kao zbirka statuta ove su *Konstitucije* naglasak imale na uređenje života bratstva, a ujedno su bile i početak *Narbonskih konstitucija* koje je dva desetljeća kasnije predstavio Bonaventura Banjoređijski.²⁷ *Konstitucije* su se uvelike orijentirale ka upravljanju Redom, stoga su ovlasti generalnoga ministra smanjene i ograničene, a pravo da imenuje provincijalne ministre, kustode i gvardijane potpuno mu je oduzeto. Također je odlučeno da se ministre bira na kapitolu, a da provincijalni ministar bira kustode i gvardijane, čime mu je dan veći autoritet.²⁸ Najveći je autoritet imao generalni kapitul, čime je pojačana vlast zajednice, a njegovo sazivanje od strane generalnoga ministra bilo je obvezno u vremenskom razdoblju od tri godine. Generalni kapitul također je i odabirao povjerenike koji su posjećivali provincije ukoliko je generalni ministar bio spriječen. Broj je provincija znatno smanjen te ih je bilo ukupno trideset i dvije, odnosno po šesnaest provincija sa svake strane Alpa.²⁹ Ove su odluke dovele do toga da je Red postupno, prvo generalatom ministra Ilije, a zatim i odgovorom na njegov način vladavine, počeo gubiti svrhu kakvu je zamislio Franjo. Život braće sve je manje izgledao kao zajednica, a sve je više bio uređen kao onaj redovnikâ. Iz toga proizlazi i činjenica da braća više nisu bila putujući propovjednici, već su bila naseljena

²³ Lázaro IRIARTE, *Povijest franjevaštva*, 52.

²⁴ John MOORMAN, *A History of the Franciscan Order From Its Origins to the Year 1517*, New York, 1968., 98.

²⁵ Lázaro IRIARTE, *Povijest franjevaštva*, 52.

²⁶ John MOORMAN, *A History of the Franciscan Order From Its Origins to the Year 1517*, 105.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Lázaro IRIARTE, *Povijest franjevaštva*, 53.

²⁹ *Ibid.*

u samostanima, a niknuo je i velik broj samostana i kuća uređenih kao studiji. Prošnju koju je Franjo uvijek isticao isključivo kao način za preživljavanje, sada je postala dio svakodnevice te su braća od nje živjela. To je ujedno i glavni razlog zašto je red nazvan *prosjackim*, čak toliko da braća više nisu niti imala potrebu za fizičkim radom koji je za vrijeme svečeva života braći nosio milostinju u obliku hrane.

Nakon kapitula 1239. godine učenija braća nastojala su umiriti odnose između zajednice i ministara, stoga je 1241./1242. godine napisana rasprava *Expositio quatuor magistrorum* (*Razlaganje četvorice ministara*) kojom je objašnjena struktura autoriteta u Redu.³⁰ Četvorica ministara Francuske provincije (Aleksandar iz Halesa, Ivan iz La Rochellea, Robert iz La Basséeja i Odo Rigaldus) svoju su raspravu predali Haymonu iz Favershama i generalnom kapitolu u Bologni 1242. godine.³¹ Taj tekst nije bio normativnoga karaktera. Bio je usmjeren na *Potvrđeno pravilo* kao najviši autoritet iz kojega nadalje proizlaze ovlasti kako kapitula, tako i ministara. Time generalni kapitul ima *autocritas* (lat. *autoritet*), a ministri imaju *potestas* (lat. *moć*).³² Moć ministara i autoritet generalnoga kapitula dvije su institucije unutar strukture vlasti Reda. Unatoč moći koju imaju, a koja proizlazi iz *Potvrđenoga pravila*, ministri kao izvršna vlast podložni su generalnom kapitolu koji ima zakonodavnu vlast i bez kojega njihova moć ne bi bila postojeća. Taj se krug zatvara kroz autoritet generalnoga kapitula koji donosi zakone jer svaki zakon koji je izglasan na generalnom kapitolu od strane poglavara i zajednice, ne može se mijenjati i time vlast zajednice postaje osnovni upravni model Reda.

Stoga, svi ovi događaji u periodu između 1239. i 1242. godine nisu bili samo odgovor na generalat ministra Ilije. Oni su bili i prvim korakom koji je vodio reformaciji Reda. Sve ideje prikupljene na generalnim kapitolima ovoga perioda – bilo da su bile izvorne franjevačke ili preuzete iz dominikanskih statuta koji su paralelno nastali u ovo vrijeme – nisu još bile dovoljno sazrele da bi ih Red mogao na pravilan način zakonski urediti. Ono što je svakako važno za ovo vrijeme jest pokušaj jačanja zajednice putem generalnoga kapitula. Time ne samo da je autoritet predan zajednici na neposredan način, već je i autoritet generalnoga ministra bio smanjen. Sve to poslužilo je Bonaventuri za statute *Narbonskih konstitucija* kroz koje je pitanje autoriteta u Redu konačno uređeno i zakonski regulirano.

³⁰ John MOORMAN, *A History of the Franciscan Order From Its Origins to the Year 1517*, 117.

³¹ *Ibid.*

³² Marko JERKOVIĆ, *Narbonske konstitucije: programska i funkcionalna uloga u institucionalnom razvoju franjevačkoga Reda*, 18.

3. Struktura vlasti

Važnost *Narbonskih konstitucija* uvelike se očituje kroz precizne uredbe vezane uz strukturu vlasti unutar Reda. U nastavku će se analizirati sljedeće cjeline i/ili stavke ove zbirke: Predgovor, Generalni kapitul, Kućni kapitul, Generalni ministar, Provincijalni ministar, Gvardijani, Kustodi, Prelati i Vizitacije.

3. 1. Autoritet *Pravila* – analiza Predgovora *Narbonskih konstitucija*

Predgovor *Narbonskih konstitucija* nije bio samo uvertira u statute koji slijede nakon njega, već je srž toga teksta duhovna podloga koja je za zadatak imala potaknuti razjedinjenu braću na promišljanje o svrsi Reda. To se posebice odnosilo na onu braću koja su Redu pristupila nešto kasnije i time nisu imala iskustvo življenja u Redu za vrijeme Franjina života. Da bi istaknuo tu duhovnu podlogu, Bonaventura koristi čak šest citata iz Biblije (dva iz Staroga te četiri iz Novoga zavjeta).³³ Na taj način ne samo da povezuje zakonodavnu i duhovnu domenu, već koristi i metodu koju je Franjo koristio i u *Nepotvrđenom pravilu* i u *Potvrđenom pravilu*, a to je autoritet Svetoga pisma prikazan kroz uredbe.

Bonaventura Predgovor započinje retkom iz Knjige Sirahove³⁴ kojim metaforički povezuje *posjed* sa *siromaštvom* koje otvara vrata Nebeskoga Kraljevstva, a *ogradu* s *disciplinom* koja je potrebna kako bi bratstvo opstalo. On poziva svakog brata na prihvaćanje određuje jer se jedino na taj način može u suštini živjeti savršenstvo i čistoća *Pravila*.³⁵ Tako regulacija ponašanja kroz nove statute ne znači ograničenje, već nužnost koja se treba ostvariti za spasenje duše. Pojedinaac, prema tome, u poniznosti srca treba prigrliti ideju da se jedino kroz disciplinu može živjeti franjevački ideal, a da prihvaćanje redovnička pravila za život nije ništa manje nego prihvaćanje redovničkog savršenstva koje služi za dobrobit duhovnog života.³⁶ Također Bonaventura ističe i generalni kapitul kao vladajući autoritet Reda, čije odluke služe za dobro dušâ; ne kako bi odluke generalnoga kapitula braću prekoračivale i otežavale im život u bratstvu, već upravo suprotno – kako bi im omogućile razvoj koji će svoje plodove imati u vječnom životu.

³³ Navedeni biblijski citati na koje se Bonaventura referirao, u Predgovoru su navedeni sljedećim redoslijedom: Knjiga Sirahova 36, 25; Evanđelje po Mateju 5, 3 i 15, 14; Jakovljeva poslanica 1, 26; Propovjednik 10, 8 te Poslanica Hebrejima 12, 11.

³⁴ „Gdje nema ograde, ljudi pljačkaju posjed.“ Sir 36, 25 (Biblija – Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta (prev. Ivan Ev. Šarić, Zvonimir Kurečić, ur.), Hrvatsko biblijsko društvo, Verbum, Split, 2010., 812.)

³⁵ Jens RÖHRKASTEN, *Franciscan Legislation from Bonaventure to the End of the Thirteenth Century*, 485.

³⁶ Cesare CENCI – Roman Georg MAILLEUX (ur.), *Constitutiones generales Ordinis Fratrum Minorum*, 69.

U jednu ruku, Predgovor je svojevrstan *duhovni nagovor* koji Bonaventura iznosi braći kako bi ih zaintrigirao, pripremio i upoznao s glavnim ciljem zbog kojega su *Narbonske konstitucije* napisane. S druge strane, ističući *Pravilo* kao autoritet Reda iz kojega su statuti na koncu i proizašli, ne ostavlja prostora za propitkivanje važnosti prihvaćanja *Narbonskih konstitucija*. Kada se svemu tomu pažnja skrene i na izdvojene odlomke iz Biblije (kao što je to činio i Franjo u dvoma *Pravilima* koja je napisao) – koji služe da bi potkrijepili, a ujedno i opravdali novu regulaciju ponašanja prvo pojedinca, a zatim i zajednice – bilo je nemoguće da bratstvo ne prihvati novi zakon koji ima tako snažnu osnovu na svim razinama bitnima za funkcioniranje Reda. Bonaventura, dakle, nije stremio ka emocionalnoj dimenziji pojedinca, već se njome poslužio kao najjednostavnijim i najpouzdanijim načinom za istinsko razumijevanje novoga franjevačkoga zakonodavstva.

Već je navedeno da je Bonaventura kroz Predgovor braći želio predstaviti konceptualnu podlogu zbirke, što znači da je zakonskoj regulaciji ponašanja nastojao dati duhovnu konotaciju. Svaki oblik ponašanja braće morao je biti na ovaj način reguliran kako braća ne bi napravila nikakav prijestup i time odmakla od evanđeoskoga života. Stoga su pravo, disciplina i spasenje temelj *Narbonskih konstitucija*. Bonaventura kroz Predgovor objašnjava da se Nebesko Kraljevstvo može postići jedino kroz disciplinu koja se postiže opsluživanjem *Pravila* i prihvaćanjem novih zakona koje *Narbonske konstitucije* donose. Također prikazuje redovnička pravila za život, koja se nalaze u *Narbonskim konstitucijama*, kao sredstva za postizanje savršenstva kojima je osiguran sklad i dobrobit duhovnoga života, i kojima se odražava čistoća *Pravila*.³⁷ Uz to ističe i odredbe vladajućega autoriteta – dakle, generalnoga kapitula – koje služe za dobrobit duša. Na koncu, nabroja sva poglavlja *Narbonskih konstitucija* uz objašnjenje da su grupirana prema temama, kako bi se braća lakše snalazila prilikom čitanja.

3. 2. Generalni kapitul

Generalni kapitul jedanaesto je poglavlje *Narbonskih konstitucija*. Sadrži dvadeset i osam statuta koji uređuju pitanje generalnoga kapitula kao vrhovnog autoriteta Reda i njegove najviše upravne razine. Nadovezuje se na osamnaesto poglavlje *Nepotvrđenoga pravila – Kako se ministri trebaju sastajati* te djelomično na osmo poglavlje *Potvrđenoga pravila – O biranju generalnoga ministra ovoga bratstva i o duhovskom kapitolu*. Osim jedanaestoga poglavlja

³⁷ Marko JERKOVIĆ, *Narbonske konstitucije: programska i funkcionalna uloga u institucionalnom razvoju franjevačkoga Reda*, 11.

Narbonskih konstitucija, pojedina pitanja generalnoga kapitula uređena su i desetim poglavljem – *Provincijalni kapitul*.

Referirajući se na *Potvrđeno pravilo* (VIII.2–3) u kojemu piše da bi se generalni kapitul trebao održavati na mjestu koje odredi generalni ministar i to jednom u tri godine, a taj se period može skratiti ili produljiti ukoliko generalni ministar tako odredi, Bonaventura u ovome poglavlju predlaže da period između dvaju generalnih kapitula ne bude duži od tri godine. Taj se period može produžiti jedino ukoliko se iznimno javi takva potreba. Ipak, niti *Narbonske konstitucije* niti *Potvrđeno pravilo* ne navode određeno mjesto održavanja generalnoga kapitula, dok *Nepotvrđeno pravilo* (XVIII.2) predlaže crkvicu u Porcijunkuli kao mjesto gdje trebaju doći svi ministri s druge strane Alpa kako bi se sastali svaku treću godinu. *Narbonske konstitucije* takvu ideju proširuju i navode da se generalni kapituli svaku treću godinu trebaju naizmjenično održavati sa svake strane Alpa (kako bi braća bila ravnopravna) u provinciji i mjestu koje odredi generalni ministar.³⁸

Prema *Narbonskim konstitucijama* na generalnom su kapitolu iz svake provincije trebali prisustvovati: jedan provincijalni ministar koji je predstavljao svoju provinciju, jedan kustod koji je izabran od strane drugih kustoda svoje provincije te jedan delegat izabran na provincijalnom kapitolu. Time je prihvaćena odredba papine bule *Quo elongati* iz 1230. godine koja se poziva na *Potvrđeno pravilo* i daje mogućnost da kustodi pojedinih provincija mogu izabrati osobu kojoj će povjeriti svoj glas i koja će ih predstavljati na generalnom kapitolu. Za izabiranje delegata *Narbonske konstitucije* preuzele su praksu koja je započela 1242. godine. Ovakav sustav izabiranja u franjevačkom je Redu stvorio veliko tijelo od devedeset i šest članova jer je 1260. godine bilo ukupno trideset i dvije provincije.³⁹ Nadalje, odlučeno je da generalni kapitul ima *definitorium*, odnosno *definitorij* koji jest zasebno tijelo koje ima izvršnu vlast. *Definitorij* je sačinjavalo šezdeset i četiri člana jer su u njega ulazili svi provincijalni ministri čija je vlast na generalnom kapitolu bila *ex officio* (*po službi*), a uz njih ili delegati ili kustodi koji su kao predstavnici bili birani na provincijalnom kapitolu.⁴⁰ Drugim riječima, na generalnom kapitolu jedino su provincijalni ministri imali vlast samim time što su obnašali službu provincijalnoga ministra, dok je vlast delegata i kustoda bila prethodno izabrana na provincijalnom kapitolu.

³⁸ Cesare CENCI – Roman Georg MAILLEUX (ur.), *Constitutiones generales Ordinis Fratrum Minorum*, 98.

³⁹ Dominic MONTI (ur.), *St. Bonaventure's Writings Concerning the Franciscan Order*, New York, 1994., 128, bilj. 206.

⁴⁰ *Ibid*, 130, bilj. 208.

Kako bi zakonodavni sustav Reda mogao i morao pravilno funkcionirati, jedno od najvažnijih pitanja koja je bilo potrebno urediti jest način izglasavanja odluka na generalnom kapitulju. Bonaventura poseže za već postojećom praksom proceduralnog sustava koja je svoje začetke imala 1239. godine,⁴¹ čime je želio predstaviti precizne smjernice kojima će se donošenje odluka sistematizirati. Stoga *Narbonske konstitucije* određuju da je za odluke generalnoga kapitula potrebno mišljenje natpolovične većine, dok je u pitanjima koja se tiču povećanja ili smanjenja broja provincija potrebna dvotrećinska većina glasova.⁴² Iako su na ovaj način sva braća bila uključena u donošenje odluka, s druge je strane ovakvo glasovanje onemogućilo da do izražaja dođu osobni interesi pojedinaca koji bi provodili samovolju,⁴³ kao što je to bio slučaj za vrijeme generalata brata Ilije. O tome posebno govori sedamnaesti statut poglavlja *Provincijalni kapitul* koji ističe autoritet generalnoga kapitula na način da se bez odobrenja većine na generalnom kapitulju ne smiju mijenjati statuti vezani uz korekciju braće, o čemu će riječi biti kasnije.

3. 3. Provincijalni kapitul

Provincijalni kapitul deseto je poglavlje *Narbonskih konstitucija* koje se sastoji od dvadeset i sedam statuta. Kao i za generalni kapitul, o provincijalnom kapitulju govore prethodno navedena poglavlja *Nepotvrđenoga pravila* i *Potvrđenoga pravila*.

Prvi statut ovoga poglavlja poziva se na *Potvrđeno pravilo* (VIII.5) koje navodi da se nakon generalnoga kapitula provincijalni ministri i kustodi mogu sastajati sa svojom braćom jednom godišnje na provincijalnom kapitulju. Za razliku od *Potvrđenoga pravila*, *Nepotvrđeno pravilo* (XVIII.1) isto daje mogućnost, ali ne i obavezu, da se svaki provincijalni ministar može svake godine sastati s braćom na bilo kojemu mjestu, ali na svetkovinu svetoga Mihaela arkandela. Budući da niti *Potvrđeno pravilo* niti *Nepotvrđeno pravilo* nisu jasno odredili na koji bi se način provincijalni kapitul trebao sastajati, već su samo ostavili mogućnost i slobodu godišnjeg sastajanja, *Narbonske konstitucije* u ovome statutu određuju da se provincijalni kapitul mora održati u svakoj provinciji jednom godišnje na datum koji toj provinciji pogoduje. Također je istaknuto da o vremenu i mjestu provincijalnoga kapitula mora biti odlučeno tako da svi budu nazočni te da na njemu prisustvuju i ona braća koja su u svojoj provinciji bila

⁴¹ Jacques DALARUN, *Francis of Assisi and Power*, 134.

⁴² Cesare CENCI – Roman Georg MAILLEUX (ur.), *Constitutiones generales Ordinis Fratrum Minorum*, 99.

⁴³ Marko JERKOVIĆ, *Narbonske konstitucije: programska i funkcionalna uloga u institucionalnom razvoju franjevačkoga Reda*, 25-26.

odsutna zbog odlaska na generalni kapitul. Na ovaj su način *Narbonske konstitucije* dale rješenje kojim se nastojalo izbjeći situacije koje su mogle nastati zbog odredbe *Nepotvrđenoga pravila* – koje je nametnulo određeni datum kojemu se svaka provincija trebala prilagoditi, zbog čega se stanje previše razlikovalo od provincije do provincije,⁴⁴ i *Potvrđenoga pravila* – koje je dalo previše slobode ministrima i kustodima pri odluci o održavanju provincijalnoga kapitula. Zato *Narbonske konstitucije* obvezujući svaku provinciju na održavanje provincijalnoga kapitula jednom godišnje, osiguravaju kolegijalnu upravu kakvu se nastojalo stvoriti na generalnim kapitulima između 1239. i 1242. godine, a koja se temelji na ustanovljenoj praksi dominikanskoga reda.⁴⁵ Sastajanje provincijalnoga kapitula u redovnim razmacima ne samo da je pogodovalo životu i radu bratstva svake provincije, već je imalo ključnu ulogu i za pravilno funkcioniranje i odlučivanje generalnoga kapitula.

Određeno je da provincijalni kapitul čine svi kustodi i sva braća provincije koja su bila za to izabrana na prethodnom provincijalnom kapitolu. Kustodi su sudjelovali *ex officio* dok su ostala braća bila izabrani delegati iz svakoga bratstva, a nerijetko su među njima bili i gvardijani većih samostana koji su na provincijalnom kapitolu također prisustvovali *ex officio*.⁴⁶ Baš kao i generalni kapitul, provincijalni je kapitul imao *definitorij* koji je kao tijelo bio sačinjen od četvorice definitora koje su na samom početku kapitula izabrali delegati.⁴⁷ Svaki je od ovih definitora bio podvrgnut jurisdikciji provincijalnoga ministra, a kako bi se osigurala nepristranost i smanjio osobni interes, definitori jednoga provincijalnoga ili generalnoga kapitula nisu mogli biti ponovno birani za definitora provincijalnoga kapitula koji je slijedio. Uloga ovoga tijela bila je osigurati pravilan tijek provincijalnoga kapitula i pobrinuti se da se sve odluke donesene na kapitolu provedu u djelo, no jedna od zadaća definitora bila je i nadzirati provedbu korektivnih mjera.⁴⁸ Definitori su na provincijalnom kapitolu imali takvu moć da su mogli ispravljati provincijalnoga ministra, a čak i provesti javnu istragu o njegovom ponašanju. Ukoliko se ponašanje ministra pokazalo neadekvatnim za njegovu službu, definitori su ga mogli smijeniti o čemu su trebali obavijestiti generalnoga ministra. Na upražnjeno mjesto provincijalnoga ministra biralo se vikara, za što je bila potrebna odluka većine prisutnih na kapitolu.

⁴⁴ Dominic MONTI (ur.), *St. Bonaventure's Writings Concerning the Franciscan Order*, 122, bilj. 190.

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ *Ibid.*, 122, bilj. 191.

⁴⁷ Cesare CENCI – Roman Georg MAILLEUX (ur.), *Constitutiones generales Ordinis Fratrum Minorum*, 140-141.

⁴⁸ Marko JERKOVIĆ, *Narbonske konstitucije: programska i funkcionalna uloga u institucionalnom razvoju franjevačkoga Reda*, 19-20.

Dvadeset i četvrti statut ovoga poglavlja određuje način donošenja odluka. O svakomu se pitanju prvo trebalo raspraviti, nakon čega je svaka odluka trebala biti legitimno odobrena i potvrđena voljom većine na provincijalnom kapitolu.⁴⁹ Jedino je takva odluka mogla biti poslana dalje na razmatranje generalnom kapitolu koji je o njoj odlučivao na gore navedeni način. Postupak nakon izglasavanja odluke na provincijalnom kapitolu uključivao je: zapisivanje odluke, čitanje te pečaćenje napisane odluke pečatom provincijalnoga ministra, kustoda i gvardijana mjesta gdje je kapitul održan, i to u nazočnosti svih sudionika kapitula.⁵⁰ Na ovaj je način uključenost svih sudionika provincijalnoga kapitula u proces donošenja odluke, kao i njezinog prihvaćanja, značila i njihovu uključenost u sam razvoj i mijenjanje Reda, što i jest jedna od najvažnijih ideja *Narbonskih konstitucija*. Time su ostvarena dva cilja važna za izgradnju Reda – *pragmatični* jer su svi sudionici kapitula po povratku mogli izvijestiti subraću o zaključcima kapitula, i *programski*, odnosno *konceptualni*, kojim se nastojalo rutinizirati komunikaciju između generalnih, provincijalnih i kućnih kapitula, i tako omogućiti kolegijalnost i uključenost svih u kreiranje budućnosti Reda.⁵¹

3. 4. Kućni kapitul

Kućni kapitul posljednja je razina ključna za održavanje stabilnosti Reda koja se odražavala kroz kolektivnu volju. Za razliku od prethodnih dviju razina – generalnoga kapitula kao najviše upravne i provincijalnoga kapitula kao provincijalne – kućni kapitul pripadao je samostanskoj razini na kojoj je sudjelovalo cijelo bratstvo određenoga samostana. Iako u *Narbonskim konstitucijama* ne postoji zasebno poglavlje koje uređuje pitanje kućnoga kapitula, pojedini statuti donose odredbe važne ne samo za funkcioniranje bratstva pojedinoga samostana, već i za rad provincijalnoga, a samim time i generalnoga kapitula koji proizlaze iz odluka kućnoga kapitula. Ta su poglavlja *Narbonskih konstitucija* sljedeća: *O vjerskoj praksi u samostanima* i *O provincijalnom kapitolu*.

Kućne kapitule saziva gvardijan, a dijele se na dvije vrste: kapituli na kojima se izabiru delegati za provincijalni kapitul i redoviti korektivni kapituli. Prije svakoga provincijalnoga kapitula svaki je gvardijan trebao održati kapitul na kojemu su subraća raspravljala o pogreškama i propustima provincijalnoga ministra i kustoda. *Narbonske konstitucije* su na taj

⁴⁹ Cesare CENCI – Roman Georg MAILLEUX (ur.), *Constitutiones generales Ordinis Fratrum Minorum*, 142.

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ Marko JERKOVIĆ, *Narbonske konstitucije: programska i funkcionalna uloga u institucionalnom razvoju franjevačkoga Reda*, 26.

način kućni kapitul povezale s odredbom *Potvrđenoga pravila* (VIII.4) koja se odnosi na provincijalnu razinu.⁵² Iako *Potvrđeno pravilo* određuje da provincijalni ministri i kustodi imaju pravo izabrati drugoga kustoda na mjesto ministra koji ne služi na korist braće, *Narbonske konstitucije* takav model preslikavaju na razinu kućnoga kapitula. Osim toga, na kućnom kapitolu raspravljalo se i o pogreškama gvardijana, no tada kapitolom nije predsjedao on već jedan od subraće uz savjetovanje pojedinih samostanskih vijećnika.⁵³ Kod izbora delegata koji su trebali prisustvovati provincijalnom kapitolu, nitko nije mogao biti izabran, a da prethodno njegovo ponašanje nije bilo ispitano. Delegata su subraća izabrala većinskim glasovanjem, nakon čega je njegovo ime bilo zapisano i zapečaćeno pečatom samostana, a sve to u prisutnosti svih koji su na kućnom kapitolu sudjelovali.⁵⁴ Druga vrsta kućnih kapitula, korektivni kapitul, održavali su se kako bi se ispitivalo i reguliralo ponašanje braće u samostanu. Takvi su kapitul za bratstvo imali toliku važnost da niti jedan brat nije smio biti odsutan, a ukoliko bi se za vrijeme korektivnoga kapitula u samostanu našao kakav gost koji je ondje boravio duže od tri dana, on je također morao prisustvovati kapitolu.⁵⁵

Vidljivo je da je tijekom kućnoga kapitula bio nalik tijekom provincijalnoga, a zatim i generalnoga kapitula. Autoritet provincijalnoga kapitula ne bi postojao da mu nije dano povjerenje na kućnoj, odnosno, samostanskoj razini. Na primjeru kućnih kapitula – kao najuže vlasti Reda – najbolje se vidi koliko je vlast proizlazila od svakoga člana bratstva jer su takvi kapitul bili najmanja razina nositelja autoriteta koja se dalje reflektira na provincijalnu, a zatim i na razinu cijeloga bratstva. Tako se vlast prenosila sa samostanske braće preko provincijalnih ministara sve do generalnoga ministra kao autoriteta čitavoga franjevačkoga Reda. On je pak bio pod autoritetom *Pravila* (a zatim i *Narbonskih konstitucija*) iz kojega je opet proizlazio autoritet koji je dan samostanskoj braći, etc. Na taj je način funkcionirao sustav koji je svim pripadnicima Reda davao vlast pri sudjelovanju u odlukama.

3. 5. Generalni ministar

Da bi sustav vlasti određen *Narbonskim konstitucijama* mogao opstati, a koji proizlazi iz volje većine, bilo je potrebno posebno definirati ulogu generalnoga ministra kako bi se onemogućio svaki oblik njegove autoritativne vladavine, kakva je viđena za vrijeme generalata

⁵² Dominic MONTI (ur.), *St. Bonaventure's Writings Concerning the Franciscan Order*, 123, bilj. 193.

⁵³ Cesare CENCI – Roman Georg MAILLEUX (ur.), *Constitutiones generales Ordinis Fratrum Minorum*, 139.

⁵⁴ *Ibid*, 140.

⁵⁵ *Ibid*, 119.

brata Ilije. Budući da *Nepotvrđeno pravilo* u svojem Proslovu navodi samo poglavara Reda i Franjine nasljednike, a *Potvrđeno pravilo* (VIII.1) generalnoga ministra kao slugu bratstva kojemu se svo bratstvo moralo strogo pokoravati,⁵⁶ bilo je nužno zakonski urediti pitanje generalnoga ministra. Zato u *Narbonskim konstitucijama* poglavlje *O ispravljanju prijestupnikâ* (VII.25) posebnu pozornost stavlja na ovlasti generalnoga ministra.

Prvenstveno, *definitorij* generalnoga kapitula, o kojemu je prethodno bilo riječi, za ulogu je imao reducirati vlast generalnoga ministra kako bi uopće ovakav sustav vlasti funkcionirao. Iako generalni kapitul jest bio vrh autoriteta Reda, ovlasti generalnoga ministra nisu mogle niti smjele biti iznad zajednice. Upravo suprotno, gore navedeni statut (VII.25) određuje da je volja bratstva iznad volje generalnoga ministra. Dakle, u ovome slučaju definatori su ti koji predstavljaju volju zajednice na generalnom kapitolu. Generalni ministar, prema ovoj odredbi, ne smije sam izdati novi statut, već jedino uz pristanak definatorâ i to jedino na generalnom kapitolu.⁵⁷ Jednako tako generalni ministar nije mogao ni ukinuti statut ili ga izmijeniti, a iznimno je to mogao učiniti jedino ukoliko bi taj čin bio zbog nužnosti ili za korist zajednice. Ovdje se očituje pragmatičnost i to kroz konceptualnu i institucionalnu razinu. Naime, na konceptualnoj razini iskazuje se autoritet zajednice koji kolegijalnost ističe kao temeljni princip unutar Reda, dok institucionalna razina omogućava generalnom ministru da preuzme veće ovlasti ukoliko je takva potreba ili ukoliko je to nužno zbog koristi zajednice.⁵⁸ Ovakav način donošenja zakona osigurao je da generalni kapitul zadrži svoj potpuni autoritet tako što je na korist zajednici (što ga čini rigidnim), a s druge strane ostavlja i mogućnost delegiranja ovlasti na generalnoga ministra (što ga čini fleksibilnim).⁵⁹ *Narbonske konstitucije* kroz ovaj statut uređuju i pitanje vezano uz papin privilegij, a koje se tiče i generalnoga ministra. Generalnom ministru zabranjeno je tražiti papin privilegij koji bi mogao izmijeniti *Potvrđeno pravilo*. Ovakva odredba vjerojatno je nastala kao reakcija na režim brata Ilije, a pogotovo kao reakcija na generalnoga ministra Krescencija koji je 1245. godine zatražio i dobio bulu *Ordinem vestrum*.⁶⁰ Ta je bula u Redu izazvala oštre reakcije jer se suprotstavljala *Potvrđenom pravilu* u pitanju siromaštva. Potrebno je naglasiti da Bonaventura ni u jednome trenutku kroz *Narbonske konstitucije* nije želio zanjekati autoritet pape kao vrhovnoga poglavara Katoličke

⁵⁶ Franjo ASIŠKI, „Potvrđeno pravilo“ u: Pero VREBAC i dr. (ur.), *Franjevački izvori*, Sarajevo-Zagreb, 2012., 193.

⁵⁷ Cesare CENCI – Roman Georg MAILLEUX (ur.), *Constitutiones generales Ordinis Fratrum Minorum*, 132.

⁵⁸ Marko JERKOVIĆ, *Narbonske konstitucije: programska i funkcionalna uloga u institucionalnom razvoju franjevačkoga Reda*, 28.

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ Dominic MONTI (ur.), *St. Bonaventure's Writings Concerning the Franciscan Order*, 110, bilj. 155.

Crkve, već je na ovaj način nastojao očuvati čistoću *Pravila* koje ionako već u svojem Predgovoru iskazuje poslušnost Apostolskoj stolici.

Nadalje, kada je riječ o izboru generalnoga ministra, to je pitanje uređeno devetim poglavljem *Narbonskih konstitucija – O izborima ministara* koje u dvadeset i tri statuta određuje način izbora ne samo generalnoga ministra, već svih prelata Reda. Prvi statut ovoga poglavlja navodi da se pri izboru generalnoga ministra treba slijediti odredba *Potvrđenog pravila* (VIII.2) koja određuje da generalnoga ministra izabiru provincijalni ministri i kustodi. Budući da *Narbonske konstitucije* preuzimaju model kakav je bio između 1239. i 1242. godine, kojim je određeno da na generalnom kapitulu ne prisustvuju svi kustodi, već samo njihov predstavnik, tako statuti ovoga poglavlja određuju da u izboru generalnoga ministra sudjeluju provincijalni ministri i predstavnik kustoda. Statuti (IX.1–6) nude tri načina izabiranja generalnoga ministra: jednoglasni izbor, izbor apsolutnom većinom i delegiranjem izbornog prava na užu skupinu vijećnika, pri čemu se zadnji način izbora primjenjivao ako se nije moglo postići većinski izbor, a tada su elektori izabrali tri do pet predstavnika koji su izabrali generalnoga ministra.⁶¹ Na ovaj način volja većine sastavni je dio ne samo generalnoga kapitula ni rada generalnoga ministra, već i samog njegovog izbora.

3. 6. Provincijalni ministri

Prethodno je već objašnjena važnost provincijalnoga kapitula i tijekom njegova sastajanja i rada. Provincije su bile temeljne upravno-organizacijske jedinice Reda,⁶² a provincijalni ministri predstavnici sve braće provincije kojoj su pripadali.

Provincijalni ministri imali su mnoge ovlasti važne ne samo za provinciju, već i za generalni kapitul. Ipak, njihove ovlasti nisu proizlazile iz službe koju su obnašali, već iz volje braće provincije kojoj su pripadali. Ovdje se nanovo vidi autoritet kroz kolektivnu volju zajednice koju su *Narbonske konstitucije* nastojale urediti kroz svako tijelo zakonskoga sustava. Izbor provincijalnoga ministra održavao se na provincijalnom kapitulu, a izabirali su ga predstavnici braće. Kako navodi poglavlje *O izborima ministara* (IX.10), ti predstavnici braće bili su *podređeni* provincijalnom ministru, a njihov izbor provincijalnoga ministra morao je potvrditi generalni ministar. Ovaj statut jamčio je suzbijanje autoriteta generalnoga ministra pri odabiru provincijalnoga ministra tako što se kroz glasove predstavnika braće nastojala izgraditi

⁶¹ Marko JERKOVIĆ, *Narbonske konstitucije: programska i funkcionalna uloga u institucionalnom razvoju franjevačkoga Reda*, 30.

⁶² *Ibid*, 24.

kolegijalna vlast. Ovo je ujedno i jedna od mnogih reakcija *Narbonskih konstitucija* na generalat brata Ilije i razdoblje prije 1239. godine kada su svi provincijalni ministri bili isključivo birani od strane generalnoga ministra. Potrebno je naglasiti da je način biranja provincijalnoga ministra prvo od strane braće, a zatim potvrdom generalnoga ministra, bio jedan od važnijih rezultata reformacije Reda (1239. – 1242.), a konstitucije IX.10–15 samo prenose ideju o izboru koja je nastala 1239./1240., a preuzeta je iz dominikanske procedure i njihovih konstitucija iz 1228. godine.⁶³ Provincijalni ministri imali su pojedine veće ovlasti i to pri izboru kustoda i gvardijana. Prilikom izbora prvih, provincijalni ministri morali su se savjetovati i imati pristanak definitora provincijalnoga kapitula i braće iz kustodije kojoj je kustod pripadao, a prilikom izbora gvardijana morali su se savjetovati i imati pristanak definitora, kustoda te ostale braće.⁶⁴

Poglavlje *O ispravljanju prijestupnikâ* (VII.1–2) daje ovlast provincijalnim ministrima za rješavanje težih zločina koje su braća počinila, a nadovezuje se na *Potvrđeno pravilo* (VII.1) koje nalaže da sva braća koja *smrtno zgriješe* moraju bez oklijevanja zatražiti pomoć provincijalnoga ministra.⁶⁵ Dok *Pravilo* dalje navodi da ministri trebaju milosrdno dati pokoru braći koja su zgriješila, ova dva statuta *Narbonskih konstitucija* nalažu da provincijalni ministri prvo moraju istražiti o kakvome se grijehu radi i koliko ga je puta brat počinio, a nakon toga odlučiti o kazni. Osim ovakvoga tipa kažnjavanja, provincijalni ministri imali su i pravo na kažnjavanje urotnika (VII.10), no provincijalni je kapitul u takvom slučaju braći mogao dati oprost.

Autoritet provincijalnih ministara očitovao se kako kroz korekciju ponašanja braće, tako i kroz pravo pri izboru kustoda, gvardijana, a zatim i generalnoga ministra. Stoga se taj autoritet nije zadržao samo na provincijalnoj razini, već i na razini iznad nje. Taj autoritet nije značio i apsolutnu moć provincijalnih ministara, već je uz mišljenje i savjetovanje zajednice na taj način uređena lokalna razina uprave kojom je bila osigurana stabilnost sustava.

3. 7. Gvardijani

Na čelu svakoga samostana bio je gvardijan koji je bio nadređen braći svojega bratstva. Služba gvardijana obuhvaćala je brigu za braću na samostanskoj razini. Baš kao i u slučaju generalnoga i provincijalnoga ministra čiji su autoriteti proizlazili iz volje bratstva na

⁶³ Dominic MONTI (ur.), *St. Bonaventure's Writings Concerning the Franciscan Order*, 118.-119, bilj. 183.

⁶⁴ Cesare CENCI – Roman Georg MAILLEUX (ur.), *Constitutiones generales Ordinis Fratrum Minorum*, 138.

⁶⁵ Franjo ASIŠKI, „Potvrđeno pravilo“, 193.

generalnoj, odnosno provincijalnoj razini, autoritet gvardijana također je proizlazio iz samostanske zajednice kojoj je služio.

Već je prethodno bilo riječi o održavanju kućnih kapitula koje je sazivao gvardijan, a dijelili su se na kapitule za izbor delegata za provincijalni kapitul te na redovne korektivne kapitule. Drugi od njih održavali su se na tjednoj razini i služili su na korist čitavom bratstvu. Gvardijani su bili nositelji odgovornosti u svim pitanjima koja su se ticala samostanske braće, a pogotovo u onim pitanjima koja su se odnosila na korekciju ponašanja. Prema *Narbonskim konstitucijama* (VII.7) ukoliko je netko od samostanske braće počinio takav prijestup koji je mogao rezultirati kaznom utamničenja, gvardijan je imao pravo pritvoriti ga bez obzira je li taj brat njemu podređen ili nadređen, i to toliko dugo dokle ministar ne odluči kako s kažnjenim bratom treba postupiti.⁶⁶ Ponašanje gvardijana također je bilo pod nadzorom i o njemu se raspravljalo javno na kućnom kapitolu. Baš kao što se i na provincijalnom kapitolu raspravljalo o ponašanju provincijalnoga ministra, a na generalnom kapitolu o ponašanju generalnoga ministra, ovo je samo još jedan primjer kako je zakonodavno tijelo Reda nastojalo biti pravilno izgrađeno kroz *Narbonske konstitucije* na svim trima razinama: samostanskoj, provincijalnoj i najvišoj – generalnoj razini. Autoritet gvardijana, stoga, nije bio iznad samostanske braće (iako su mu oni bili podređeni), već je služio na korist čitavom mjesnom bratstvu.

Što se tiče izbora, *Narbonske konstitucije* određuju da gvardijane bira provincijalni ministar uz savjet definitora, kustoda i ostale braće (IX.19). Gvardijane nesamostanskih kuća (odnosno manjih bratstava) bira kustod uz savjetovanje braće te kuće, a uz dopuštenje ministra kustod može gvardijana nesamostanske kuće i smijeniti (IX.22).

3. 8. Kustodi

Kustodi su bili na čelu kustodija – administrativnih jedinica koje su okupljale nekoliko samostana unutar jedne provincije. Proces izbora kustoda i njihovo sudjelovanje na generalnom kapitolu analizirano je u prehodnim poglavljima, a ovdje će biti riječi o važnosti uloge kustoda kakvu *Narbonske konstitucije* donose.

Dvadeset i prvi statut sedmoga poglavlja *O ispravljanju prijestupnikâ* daje pravo kustodima da u svojim kustodijama posvete posebnu brigu kada se radi o korekciji ponašanja braće. Nadalje, daje pravo kustodima da jednom godišnje posjećuju braću u samostanima, a ukoliko je bilo potrebe, mogli su to činiti i češće. Time se nadovezuje na *Potvrđeno pravilo*

⁶⁶ Cesare CENCI – Roman Georg MAILLEUX (ur.), *Constitutiones generales Ordinis Fratrum Minorum*, 129.

(X.1) koje određuje da ministri trebaju posjećivati braću, opominjati ih i popravljati ponizno i u ljubavi.⁶⁷ Statut (VII.21) dalje navodi da kustodi tijekom svojih vizitacija trebaju braći pažljivo objašnjavati *Pravilo* i *Narbonske konstitucije* i to na jeziku koji braća govore.⁶⁸ Upravo je ova odredba bila ključna za prihvaćanje *Narbonskih konstitucija* na razini cijeloga bratstva, pri čemu ih se tumačilo uz Franjino *Pravilo*.⁶⁹ Uloga kustoda je, dakle, u ovome smislu imala dvojaki karakter. Osim što su kustodi tumačenjem *Narbonskih konstitucija* i *Pravila* jačali prihvaćanje zakonodavnoga sustava iznutra, direktno potičući braću na promišljanje i razumijevanje statuta, također su na taj način i pridonosili očuvanju čistoće *Pravila* i spasenjskoj konotaciji koju je *Pravilo* imalo.

3. 9. Prelati

Franjevački su Red činile dvije skupine: prva od njih bili su prelati – nositelji vlasti, a druga skupina su bili *subditi* – sva braća podčinjena prvoj skupini. Prelati su prvenstveno bili ministri, a zatim kustodi i gvardijani. Dakle, svaka razina imala je prelate koji su na sljedećoj razini bili *subditi* drugim prelatima. Na samostanskoj razini prelati su bili kustodi i gvardijani, na provincijalnoj su razini to bili provincijalni ministri, a na generalnom kapitulu prelat je bio generalni ministar, koji je pak s druge strane bio *subditus* volji zajednice i *Pravilu*, a na koncu i *Narbonskim konstitucijama*. Obje su skupine zajedno bile dionicima vlasti i autoritet nadređenih nije mogao postojati bez volje podređenih. Na taj se način stvorila jedna vrsta zakonodavnoga kruga koji je mogao funkcionirati samo na način međusobnog uvažavanja i balansiranja.

Da se prelati nisu razlikovali od svojih podređenih, svjedoči poglavlje *O provincijalnom kapitulu* (X.5–6, 10–11) koje određuje na koji se način obavljaju korekcije prelata. Na samostanskoj je razini to bilo na kućnom kapitulu gdje su braća raspravljala o propustima i pogreškama provincijalnoga ministra i kustoda. Rezultati takve rasprave dalje su bili poslani na provincijalni kapitul, gdje su se njihove greške ispravljale. Sedamnaesti statut ovoga poglavlja ograničava disciplinsku moć prelata, kako nitko ne bi zadržao pravo regulirati korektivne metode ponašanja. Drugim riječima, ministri jesu imali obavezu korekcije, ali nisu mogli

⁶⁷ Franjo ASIŠKI, „Potvrđeno pravilo“, 194.

⁶⁸ Cesare CENCI – Roman Georg MAILLEUX (ur.), *Constitutiones generales Ordinis Fratrum Minorum*, 131.

⁶⁹ Marko JERKOVIĆ, *Narbonske konstitucije: programska i funkcionalna uloga u institucionalnom razvoju franjevačkoga Reda*, 12.

samostalno mijenjati zakon, iz čega proizlazi da su prelati bili dio upravno-disciplinskoga sustava čiji autoritet ponovno izlazi iz volje zajednice.⁷⁰

Kada se radi o propustima i pogreškama generalnoga ministra, poglavlje *O generalnom kapitululu* (XI.16–20) kroz pet statuta određuje na koji način takva korekcija treba pravilno biti učinjena. Prvenstveno generalni ministar, kao nositelj autoriteta generalnoga kapitula, pred svom prisutnom braćom treba javno navesti svoje pogreške, a zatim se udaljiti kako bi braća o njima mogla raspravljati.⁷¹ Sudionici generalnoga kapitula također trebaju iznijeti pogreške generalnoga ministra o kojima su prethodno raspravili na svojim provincijalnim kapitulima. Sve je bilo zapisano, a zatim i čitano generalnom ministru, nakon čega se opet raspravljalo o njegovim pogreškama, a zatim je slijedilo izglasavanje o tome treba li generalnom ministru udijeliti korekciju ili ga pak smijeniti i izabrati novoga generalnoga ministra.⁷²

Osim važne uloge koju su prelati imali kada je riječ o provođenju disciplinskih mjera, izbor prelata bio je nužan za održivost stabilnosti sustava u Redu. To je posebno vidljivo ukoliko se promatra šira slika pri odabiranju prelata. Izbor prvo na kućnim kapitulima pa na provincijalnim kapitulima i zadnje, na generalnom kapitululu, omogućio je da bude ostvarena ne samo volja zajednice, već i uključenost što većeg broja braće u odlučivanje, čime je preuzet izborni model kakvog nalaže *Potvrđeno pravilo*.⁷³

3. 10. Vizitacije

Prethodno je navedeno da su *Narbonske konstitucije* donijele novinu u činu vizitacije, utoliko što je kustod braći čitao *Potvrđeno pravilo* kao i same *Narbonske konstitucije* i to na jeziku kojim su braća govorila (VII.21). Izuzev navedenoga, Bonaventura u *Narbonskim konstitucijama* ovoj temi posvećuje čitavo osmo poglavlje – *O vizitacijama provincija* kroz dvadeset i pet statuta.

Vizitacije su još od vremena Franje za svrhu imale pohod braće i opominjanje u ljubavi koje ni na koji način nije smjelo biti protivno *Pravilu*. Bonaventura, stoga, već u prvom statutu nalaže – a prema uzoru na *Pravilo* (X.1) – da će se vizitacije vršiti u cijelome Redu svaku treću

⁷⁰ Marko JERKOVIĆ, *Narbonske konstitucije: programska i funkcionalna uloga u institucionalnom razvoju franjevačkoga Reda*, 26.

⁷¹ Cesare CENCI – Roman Georg MAILLEUX (ur.), *Constitutiones generales Ordinis Fratrum Minorum*, 144-145.

⁷² *Ibid.*

⁷³ Marko JERKOVIĆ, *Narbonske konstitucije: programska i funkcionalna uloga u institucionalnom razvoju franjevačkoga Reda*, 29.

godinu, za što će biti određeni vizitatori, a svaku provinciju će posjetiti generalni vizitator.⁷⁴ Ovakva odredba proizašla je, ponovno, s generalnoga kapitula 1239. godine koju su predstavila braća kako bi reformirala Red, dok je vremenski odmak od tri godine Bonaventura najvjerojatnije preuzeo iz statuta dominikanskoga Reda iz 1238. godine.⁷⁵ Vremenski razmak od tri godine bio je vezan i uz održavanje generalnoga kapitula (koji se održavao svaku treću godinu). Naime, osim što su vizitatori bili izabirani na generalnom kapitul, morali su imati u vidu da vizitacije započnu i dovrše na vrijeme kako bi mogli prisustvovati i podnijeti izvještaj na provincijalnom kapitul koji se održavao neposredno prije generalnoga kapitula.

Vizitatori nikada nisu vizitacije obavljali sami, već su svakomu vizitatoru ministar i definator odredili brata koji će mu biti suputnik – ne samo kako bi zamijenio vizitatora u slučaju bolesti ili smrti, već i kako bi se pobrinuo da vizitator svoj rad obavlja savjesno i prema odredbama. Tijek vizitacije trebao je biti takav da vizitator niti u jednom trenutku nije smio vršiti promjene koje se tiču statuta ili zajednice, a posjet je trebao trajati do tri dana u samostanskim zajednicama i do dva dana u nesamostanskim kućama.⁷⁶ Osim samog čina opominjanja braće, najvažnija uloga vizitatora bila je čitanje *Pravila* uz čitanje *Narbonskih konstitucija*. Osim što je čitanje za svrhu imalo tumačenje *Pravila*, ujedno su i *Narbonske konstitucije* bile predstavljane kao vrsta nadopune *Pravilu*, koje svojim statutima nisu ograničavale braću, već su novom regulacijom ponašanja pomagale braći da žive čistoću *Pravila*.

Ako bi tko od braće prekršio neku odredbu *Narbonskih konstitucija*, oprost mu je mogao udijeliti jedino ministar. Također, ako je netko zgriješio spram provincijalnoga ministra, vizitatori u tom slučaju nisu imali mogućnost dijeljenja oprosta, već je takav problem trebao biti prijavljen provincijalnom kapitul na daljnji postupak. U situacijama kada su vizitatori smatrali da je neki od problema u provinciji nerješiv, to je trebalo biti zapisano i zapečaćeno pečatima provincijalnoga ministra i vizitatora, a zatim poslano na generalni kapitul preko delegata kojega je izabrala provincija. Ovakav tijek vizitacija vrijedio je za cijeli Red, u svim provincijama, za svaku zajednicu. Jedini izuzetak bio je studij u Parizu kojega je jednom godišnje trebao posjetiti posebni vizitator kojega je poslao generalni ministar.

Vizitatori, stoga, nisu bili samo osobe zadužene za prekoravanje braće – jer je svaka samostanska zajednica ili nesamostanska kuća imala gvardijana koji je to ionako već činio kroz

⁷⁴ Cesare CENCI – Roman Georg MAILLEUX (ur.), *Constitutiones generales Ordinis Fratrum Minorum*, 193.

⁷⁵ Dominic MONTI (ur.), *St. Bonaventure's Writings Concerning the Franciscan Order*, New York, 1994., 111, bilj. 157.

⁷⁶ Cesare CENCI – Roman Georg MAILLEUX (ur.), *Constitutiones generales Ordinis Fratrum Minorum*, 194.

kućne kapitule. Kroz njihovu je ulogu – kao potpuno nepristranih osoba koje nisu bile pripadnici bratske zajednice koju su pohodili – osigurano da se izvana, na široj razini, regulira ponašanje pojedinoga bratstva iznutra. Na taj je način i mjesno bratstvo imalo dobrobit, a zatim i bratstvo na provincijalnoj (pa i generalnoj) razini zbog što boljeg uvida u rad mjesnih bratstava.

4. Model vlasti

Bonaventura je *Narbonskim konstitucijama* nastojao definirati model vlasti koji će u Redu osigurati stabilnost. Takav model nije trebao samo urediti sustav na pravnoj razini, već je kroz svoju organizacijsku strukturu trebao imati duhovnu korist za sve pripadnike franjevačkoga Reda.

4. 1. Ministri i zajednica

Bonaventura je kroz *Narbonske konstitucije* osigurao da braći bude predstavljen novi tip vlasti koji je svoje začetke imao u vrijeme reformacije Reda između 1239. i 1242. godine. Proglašenjem *Narbonskih konstitucija* na generalnom kapitulu 1260. godine započeo je jedan sasvim novi period uprave Reda uz koji je započela i Bonaventurina reformacija.

Budući da se nakon Franjine smrti situacija u Redu počela pogoršavati, a generalatom brata Ilije nastala je potpuna pomutnja među braćom, *Narbonske konstitucije* pažljivo uređuju pitanje autoriteta kroz nekolicinu statuta i to na toliko detaljan način koji nije mogao ostaviti mjesta za bilo kakve nedoumice. Jasno je da veliko bratstvo nije moglo biti podložno samo jednoj osobi koja je bila nositelj autoriteta i da je zbog toga postojala potreba za hijerarhijskom strukturom koja bi autoritet podijelila na više razina. *Narbonske konstitucije* stvaraju takav model vlasti u kojemu je nositelj autoriteta zajednica koja svojom voljom daje autoritet osobama koje će se pobrinuti da se njihova volja ostvari. Iz toga proizlazi da bez obzira koliko su pojedinac, mjesno bratstvo ili šira zajednica bili podčinjeni svojim prelatima, prelati ne bi mogli obnašati službu bez da prethodno nisu izabrani od onih koji su im sada podčinjeni. Takva vlast bila je izbalansirana između zajednice – koja je ministrima izglasala povjerenje, i ministara – koji su preko glasova zajednice primili autoritet. Dakle, *Narbonske konstitucije* omogućile su da nitko ne može postati nosiocem autoriteta ukoliko tako ne želi zajednica. Time je uz hijerarhijski autoritet postojao i korporativni autoritet. Oba su autoriteta bila međusobno povezana te su oba služila za ostvarenje dvaju ciljeva: zakonsko uređenje Reda i spasenje duše.

Svrha franjevačkoga Reda bila je težiti idealu *Pravila*, a pogotovo čuvati njegovu čistoću. To je jedino bilo moguće ostvariti kroz sustav koji je pojedincima oduzimao svaku mogućnost korištenja autoriteta za vlastite potrebe, a nauštrb zajednice. Iako se čini da je vlast kroz pojedine odredbe *Narbonskih konstitucija* „oštra“ – pogotovo kada je riječ o pojedinim postupcima u prekoravanju braće, a koji se čine odviše rigoroznima – ona je zapravo okrenuta pojedincu koji je temelj svega. *Narbonske konstitucije* potvrđuju autoritet *Pravila* iz kojega proizlazi svaki sljedeći autoritet u Redu. Iz tog razloga odredbe ne mogu biti ništa oštrije, strože, niti teže od onih koje se nalaze u *Pravilu* koje je napisao sam osnivač Reda. Bonaventura ovdje nastoji glas svakog brata učiniti jednako vrijednim i iskoristiti ga za korist čitave zajednice. To čini na „neposredno-posredan“ način koji je prethodno već opisan: glasovanje na kućnom kapitolu, glasovanje na provincijalnom kapitolu i na koncu glasovanje na generalnom kapitolu.

4. 2. Bonaventurina karizma

Bonaventura Banjoređijski osoba je koja je imala povjerenje bratstva još i prije no što je postao generalni ministar Reda. Braći je u svemu pristupao s ljubavlju i blagošću, što se naročito vidi u njegovom Predgovoru *Narbonskih konstitucija*. Iznad svega nastojao je održati čistoću *Pravila* i zadržati temeljni koncept franjevačkoga Reda kakvim ga je zamislio Franjo. Njegov je autoritet proizlazio iz toga što je kroz svoje ponašanje – riječju i djelima – živio ideal franjevaštva i od toga nije odstupao. Zato bratstvu nije ni bilo teško prihvatiti nove zakone koje je napisala osoba poput njega – čiji je život bio svjedočanstvom evanđeoske poruke kakvu je *Pravilo* prenosilo. Bez njegove karizme (iz koje je automatski proizlazio i autoritet) ne bi bilo moguće sastaviti nove konstitucije na ovaj način. Bonaventura je prije svega bio okrenut svakom bratu, svakoj osobi posebno. Zato mu je i bilo važno urediti zakone toliko detaljno, do te mjere kako bi svi na ispravan način razumjeli njihovu poruku i kako bi zakoni obuhvatili svako ponašanje i svaku moguću situaciju u bratstvu. Okrenutost svakomu bratu vidljiva je i kroz čin vizitacija koje su uređene *Narbonskim konstitucijama*. Ovdje se Bonaventura pobrinuo da svaki brat u redovnim razmacima sluša tumačenje *Pravila* koje poziva na spasenje.

Bonaventura nije samo obnovio Red. On je također zaslužan i za brojne nove promjene koje su u Redu nastale. Između ostaloga, izuzetno je volio znanost, zbog čega je poticao mnogu braću na studij, a time je nastalo i jedno novo obličje Reda koje je bilo na korist čitavoj zajednici. Bio je obrazovan čovjek, autor mnogih većih i manjih spisa kojima je dotaknuo mnoge probleme i pokušao ispraviti nesavršenosti unutar Reda. Sve ga je to učinilo primjerom kojemu su mnoga braća težila.

5. Zaključak

Nakon smrti sv. Franje Asiškoga u franjevačkom je Redu nastao razdor među braćom, a brojni su problemi nastali zbog načina shvaćanja *Pravila* i očuvanja njegove čistoće. Vrhunac osipanja nastao je za vrijeme generalata brata Ilije koji je svu vlast i autoritet skupio u osobi generalnoga ministra. Reakcija na njegov generalat započela je 1239. godine kada je Ilija i smijenjen na generalnom kapitulu u Rimu. Tada su proglašene i *Konstitucije* koje su uređivale život u bratstvu, a ujedno su i označavale početak *Narbonskih konstitucija*. Svi događaji u periodu između 1239. i 1242. godine bili su prva stepenica u reformiranju Reda. U tom su periodu nastale brojne odredbe koje još nisu bile zaživjele, a osim franjevačkih, Red je preuzeo nekolicinu uredaba i iz dominikanskih konstitucija.

Narbonske konstitucije su dva stoljeća kasnije, 1260. godine za vrijeme generalnoga ministra Bonavneture, proglašene na generalnom kapitulu u Narbonni. Bonaventura je *Narbonske konstitucije* napisao s ciljem reformiranja i obnove franjevačkoga Reda. One objedinjuju starije statute generalnoga kapitula, neke konstitucije preuzete od dominikanaca te brojne uredbe koje je napisao sam Bonaventura. Zbirka se sastoji od Bonaventurinog Predgovora te 255 statuta podijeljenih kroz dvanaest poglavlja. *Narbonskim konstitucijama* nastojao se urediti upravni sustav Reda na svim razinama bratstva, a posebna pažnja bila je posvećena pitanju autoriteta. Prema *Narbonskim konstitucijama* najveću je vlast imao generalni kapitul, čime je ona bila u rukama zajednice i bila legitimirana voljom zajednice. Osim autoriteta generalnoga kapitula, Bonaventura je u svojem Predgovoru pažnju skrenuo na jedan drugi autoritet, a to je *Pravilo* sv. Franje. Kroz Predgovor Bonaventura predstavlja konceptualnu podlogu zbirke i poziva svu braću na prihvaćanje odredaba *Narbonskih konstitucija* jer se jedino kroz disciplinu i poslušnost može živjeti savršenstvo i čistoća *Pravila*.

Generalni kapitul održavao se svaku treću godinu, a na njemu su trebali prisustvovati po jedan provincijalni ministar, kustod i delegat iz svake provincije. Izvršna vlast generalnoga kapitula bio je *definitorij* koji je bio zasebno tijelo. U njega su ulazili svi provincijalni ministri *ex officio*, a uz njih ili delegati ili kustodi koji su bili prethodno izabrani na provincijalnom kapitulu. Sve odluke generalnoga kapitula trebale su biti izglasane od strane natpolovične većine, osim u pitanjima vezanima za smanjenje ili povećanje broja provincija, za što je trebala dvotrećinska većina glasova. Ovakav je način glasovanja onemogućio osobne interese pojedinaca. Provincijalni kapituli održavali su se jednom godišnje, a na njemu su sudjelovali svi kustodi *ex officio* i braća provincije koja su bila izabrana na prethodnom provincijalnom kapitulu. Provincijalni je kapitul, kao i generalni imao *definitorij* koji se sastojao od četvorice

definitora. Definitori su nastojali osigurati pravilan tijek provincijalnoga kapitula i pobrinuti se da se sve odluke provincijalnoga kapitula provedu u djelo. Osim toga, nadzirali su i provedbu korektivnih mjera, a mogli su i ispravljati ministra i provesti javnu istragu o njegovom ponašanju. Svaka odluka provincijalnoga kapitula trebala je biti izglasana voljom većine prisutnih, a zatim je dalje bila poslana na razmatranje generalnom kapitolu. Nakon provincijalnih bili su i kućni kapituli koje je sazivao gvardijan, a dijelili su se na: kapitule na kojima su se izabirali delegati za provincijalni kapitul te redoviti korektivni kapituli koji su se održavali jednom tjedno, a na njima se ispitivalo i korigiralo ponašanje braće u samostanu. Korekcije ponašanja vršili su i vizitatori koji su obavljali redovne vizitacije samostana. Prema *Narbonskim konstitucijama* vizitacije su imale i spasenjsku ulogu – osim što su koristile za boljitak bratstva kroz korekciju ponašanja, na njima je čitano i tumačeno *Pravilo*, a uz njega i *Narbonske konstitucije* koje su na taj način postale i nadopuna *Pravilu*.

U franjevačkomu Redu bile su dvije skupine – prelati kao nositelji vlasti i *subditi*, svi oni koji su bili podčinjeni prelatima. Prelati su bili: generalni ministar, provincijalni ministar, kustodi i gvardijani. Iako su jedni bili nadređeni, a drugi podređeni, obje su skupine bile dionicima vlasti i autoritet jednih nije mogao postojati bez volje drugih. Ovakav sistem mogao je funkcionirati samo na temelju međusobnog uvažavanja i balansiranja. Na taj su način prelati dobili vlast (i autoritet) isključivo voljom zajednice koja ih je glasovanjem izabrala. Dakle, nitko nije mogao biti nositelj autoriteta ukoliko tako nije željela zajednica, a time su stvorena dva autoriteta: hijerarhijski i korporativni.

Bonaventurina karizma i autoritet zaslužni su za prihvaćanje *Narbonskih konstitucija* jer je on sam bio primjerom koji su mnoga braća slijedila. Mnogo je radio za dobrobit Reda, a u konačnici je bio zaslužan za njegovu reformaciju. *Narbonske konstitucije* napisane su na detaljan način kako bi se obuhvatilo – i zakonski uredilo – svako ponašanje zajednice. Svrha je franjevačkoga Reda bila težiti idealu *Pravila* i čuvati njegovu čistoću, a to je jedino bilo moguće na način da se pojedincima oduzme autoritet koji bi mogli iskoristiti za vlastite potrebe. *Narbonskim konstitucijama* to se i postiglo – vlast je proizlazila iz zajednice i bila na korist čitavome bratstvu.

Popis izvora i literature

1. *Biblija – Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta* (prev. Ivan Ev. Šarić, Zvonimir Kurečić, ur.), Hrvatsko biblijsko društvo, Verbum, Split, 2010.
2. Boase, Thomas Sherrer Ross, *St. Francis of Assisi*, London, 1968.
3. Brooke, Rosalind B., *Early Franciscan Government. Elias to Bonaventure*, Cambridge, 1959.
4. Cenci, Caesaris, Mailleux, Romani, *Constitutiones generales ordinis fratrum minorum I (Saeculum XIII)*, Rim, 2007.
5. Crowley, Theodore, *Saint Bonaventure and Reform*, Rim, 1976.
6. Daniel Patafta, *Franjevačko 13. stoljeće*, Zagreb, 2018.
7. Divković, Mirko, *Latinsko-hrvatski rječnik*, Dunja d.o.o., Bjelovar, 2006.
8. Esser, Kajetan, *Početak i svrha Franjevačkoga reda*, Split, 1983.
9. Jacques DALARUN, *Francis of Assisi and Power*, New York, 2007.
10. Jerković, Marko, *Narbonske konstitucije: programska i funkcionalna uloga u institucionalnom razvoju franjevačkoga Reda*, rad s međunarodnog znanstvenog skupa „Franjevački velikani“ o sv. Bonaventuri (U tisku.)
11. Lazaro Iriarte, *Povijest franjevaštva*, Zagreb, 2013.
12. Marcil, George, Monti, Dominic (ur.), *St. Bonaventure's Writings Concerning The Franciscan Order*, New York, 1994.
13. Moorman, John, *A History of the Franciscan Order From Its Origins to the Year 1517*, New York, 1968.
14. Röhrkasten, Jens, „Franciscan Legislation from Bonaventure to the End of the Thirteenth Century“ u: *Regulae – Consuetudines – Statuta. Studi sulle fonti normative degli ordini religiosi nei secoli centrali del Medioevo*, Andenna, Cristina – Melville, Gert (ur.), Münster, 2005.
15. Vrebac, Pero i dr. (ur.), *Franjevački izvori*, Sarajevo-Zagreb, 2012.